

בס"ד

COVENANT & CONVERSATION

RABİ LORD JONATHAN SACKS ל"צ ILE
ETİK ÜZERİNE DENEMELER

Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları için Wohl Legacy'ye teşekkürlerimizle

Tamar'ın Kahramanlığı

Vayeşev 5782

1970'lerde meydana gelmiş gerçek bir hikâye bu. İnançlar arası diyaloga girme konusunda kendisine alışılmadık bir fırsat sunulmuş olan bir örgüt, o zamanlar, Londra'da benim de öğrencilik ve öğretmenlik yaptığım bir hahamlık eğitim semineri olan Jews' Koleji'nin Müdürü Rabi Dr. Rabinovitch'e başvurdu. Bir grup Afrikalı Piskopos, Yahudilik hakkında daha çok şey anlamak istiyordu. Acaba Müdür, bu gibi bir diyaloga girmek üzere kıdemli öğrencilerinden bazılarını İsviçre'deki bir şatoya göndermek ister miydi?

Müdür, beni şaşırtarak, bunu kabul etti. Bana genel olarak Yahudi-Hıristiyan diyaloguna karşı kuşkucu bir yaklaşımı olduğunu, çünkü asırlar boyunca Kilise'nin, üstesinden gelmenin çok zor olacağı bir antisemitizm hastalığından muzdarip olduğunu söyledi. Ama o aşamada Afrikalı Hıristiyanların farklı olduğu hissini taşıyordu. Tanah'ı ve hikâyelerini seviyorlardı. En azından prensipte, Yahudiliği kendi koşullarıyla anlamaya açıldılar. Müdür, on ikinci yüzyılın büyük otoritesi Rambam'ın (Maimonides) bu tipteki bir diyaloga yönelik alışılmadık tavrını ise sözlerine eklemedi; oysa ben aklımdan bunun geçtiğinden de emindim, zira kendisi Rambam'la ilgili dünyanın en büyük uzmanlarındandı. Rambam, İslam'ın gerçekten de tek Tanrılı bir din olduğuna, buna karşılık Hıristiyanlığın – o günlerde – öyle olmadığına inanıyordu. Buna karşılık Hıristiyanlarla birlikte Tanah öğrenilebileceği, ama Müslümanlarla bunun yapılamayacağı görüşünü taşıyordu, zira Hıristiyanlar, Tanah'ın (onlar buna Eski Ahit adını vermişlerdi) Tanrı'nın sözü olduğuna inanıyorlarken, Müslümanların inancı, Yahudilerin metni tahrif ettikleri yönündeydi.¹

Böylece İsviçre'ye gittik. Alışılmışın dışında bir grup söz konusuydu: Jews' Koleji'nin *semiha*² sınıfı; *Seride Eş* adlı eserin yazarı ve dünyanın önde gelen *alaha* otoritelerinden biri olan müteveffa Rabi Yehiel Weinberg'in ders verdiği Montreux'deki *yeşivan*ın en üst sınıfıyla birlikteydi. Üç gün boyunca Yahudi grup, sıra dışı yoğunlukta bir atmosfer içinde dua etti ve *berahalar* söyledi. Her gün Talmud öğrendik. Geri kalan zamanda, Afrikalı Piskoposlarla olağanüstü, hatta dönüştürücü bir buluşmamız oldu;

¹ Rambam, *Teşuvot A-Rambam* [Rambam'ın Cevapları], Blau Nüshası (Yeruşalayim: Mektse Nirdamim, 1960), no. 149.

² Ç.N.: *Semiha*: Hahamlık yetki belgesi.

bunların bitiminde hasidik tarzda bir *tiş*³ gerçekleştiriyor ve Piskoposlarla kendi şarkı ve hikâyelerimizi paylaşıyorduk ve onlar da bize kendilerinininkileri öğretiyorlardı. Günü sabah saat üçte birlikte dans ederek kapatıyorduk. Farklı olduğumuzun bilincindeydik, inançlarımız arasında derin ayrımlar olduğunu biliyorduk, ama arkadaş olmuştuk. Belki de aramız gereken tek şey budur. Arkadaşlar, arkadaş olarak kalmak için her konuda hemfikir olmak zorunda değildir. Ve arkadaşlıklar bazen dünyanın iyileştirilmesine yardımcı olabilir.

Oraya varışımızın ertesi sabahında üzerimde derin bir etki bırakan bir olay meydana geldi. Sponsor kurum, küresel, laik bir Yahudi örgütüydü ve referans çerçevelerini koruma adına, grubun en az bir tane Ortodoks olmayan Yahudi içermesi gerekiyordu; hahamlık öğrenimi gören bir kadındı bu. Biz, *semiha* ve *yeşiva* öğrencileri, şatodaki salonlardan birinde Şahrit duasını etmekteyken, Reformist kadın *talit* ve *tefilin* takmış halde içeri girerek grubun ortasında bir yere oturdu.

Bu, öğrencilerin daha önce karşılaşmadıkları bir durumdu. Ne yapmaları gerekiyordu? Orada bir *mehitsa*⁴ yoktu. Kendilerini ayırmalarının hiçbir yolu bulunmuyordu. *Tefila* söylemekte olan bir grup erkeğin ortasında *talit* ve *tefilin*le dua etmesine nasıl bir tepki göstermeliydiler? Büyük bir kafa karışıklığı içinde Rav'a koştular ve ne yapmaları gerektiğini sordular. Rav, bir an için bile tereddüt etmeksizin, Hahamlarımızın bir sözünü aktardı: Kişi, başka birini toplum önünde utandırmaktansa kendisini yanan bir fırına atmaya hazır olmalıdır (bkz. Berahot 43b, Ketubot 67b). Bu şekilde onlara yerlerine dönme talimatı verdi ve dualar devam etti.

O anın verdiği ders beni hiçbir zaman terk etmedi. Son 32 yıldır Maale Adumim *yeşivasının* başkanlığını yürütmekte olan Rav, çağımızın en büyük *alaha* otoritelerinden biriydi ve hâlâ da öyledir.⁵ Söz konusu meselelerin ne kadar ciddi olduğunu hemen anlamıştı: erkek ve kadınların, aralarında bir bariyer olmaksızın birlikte dua etmesi ve kadınların *talit* ve *tefilin* takabilip takamayacağı konusundaki karmaşık soru. Konu basit olmaktan çok uzaktı. Ama Rav aynı zamanda, *alahanın*, büyük etik ve manevi gerçekleri, eylemlerle dokunmuş bir duvar kilimine dönüştürmenin sistematik bir yolu olduğunu ve kişinin, münhasıran ayrıntılara odaklanarak genel resmi asla gözden kaçırmaması gerektiğini de biliyordu. Öğrenciler kadının başka bir yerde dua etmesinde ısrar etmiş olsalardı, kadında büyük bir utanca yol açacaklardı. Bir kişiyi asla ve katiyen toplum içinde utandırmayın. O anın baskın zorunluluğu buydu. İşte, büyük ruha sahip bir adamın alâmetifarıkası budur. Hayatımın en büyük ayrıcalıklarından biri, on yılı aşkın bir süreyle onun öğrencisi olmaktır.

Bu hikâyeyi anlatmamın sebebi, *peraşamızın* güçlü ve beklenmedik derslerinden birinin de bu olmasıdır. Yeuda – Yosef'i köle olarak satma önerisinde bulunan kardeş (Bereşit 37:26) – Kenaan'a "inmiş" ve orada yerel bir Kenaani kadınla evlenmişti (Bereşit 38:1). Buradaki "indi" sözcüğü, Hahamlarımız tarafından haklı olarak tam anlamıyla değerlendirilmiştir.⁶ Tıpkı Yosef'in Mısır'a indirilmiş olması gibi (Bereşit 39:1), aynı şekilde Yeuda da manevi ve ahlaki yönden indirilmiştir. Burada Yaakov'un oğullarından birinin, ataların *yapmamakta* ısrar ettikleri bir şeyi yapması söz konusudur: yerel halkla evlilik. Bu üzücü bir düşüş hikâyesidir.

³ Ç.N.: *Tiş*: Hasidik gelenekte Şabat veya bayram gecesi *hasidlerin* Rabi'nin katılımıyla düzenledikleri, Tora sözleri ve şarkılar eşliğinde gerçekleştirilen toplantı.

⁴ Ç.N.: *Mehitsa*: Paravan.

⁵ Bu yazı Rabi Sacks tarafından ilk olarak 2015 yılında yazılmıştır. Rabi Dr. Nahum Rabinovitch, Rabi Sacks'ın Rav'ı, öğretmeni ve akıl hocasıydı. Kendisi ne yazık ki, 2020 yılında, Rabi Sacks'tan birkaç ay önce vefat etmiştir. Rabi Sacks'ın Rabi Rabinovitch hakkındaki başka sözleri için bkz. 2020 yılında Matot-Mase *peraşaları* için yazılmış olan "Öğretmenimin Anısına" başlıklı *Covenant & Conversation* yazısı.

⁶ Midraş geleneğine göre (Midraş Agada, Pesikta Zutreta, Sehel Tov ve başka yerler), Yeuda, babalarının Yosef'in kaybı yüzünden içine düştüğü keder karşısında, kardeşlerini Yosef'i satmaya ikna ettiği için onlar tarafından "indirilmiş", yani dışlanmıştı. Ayrıca bkz. Raşi'nin buradaki açıklaması.

Yeuda, *behor* oğlu Er'i, Tamar adlı yerel bir kadınla evlendirir.⁷ Kapalı bir pasuk bize Er'in günah işlediğini ve öldüğünü anlatır. Yeuda bunun ardından, bir kadın çocuğu yokken kocasını kaybettiği takdirde kocasının bir kardeşinin onunla evlenmesi anlamına gelen *yibum* evliliğinin Moşe-öncesi bir şeklini uygulayarak Tamar'ı ikinci oğlu Onan'la evlendirir. Kendisine değil, ölen kardeşine ait sayılacak bir çocuğa baba olma konusunda isteksiz olan Onan, İbranicede bugüne kadar kendi ismiyle anılan bir *coitus interruptus*⁸ şekli uygular. Bu nedenle o da ölür. İki oğlunu kaybeden Yeuda, üçüncü oğlu Şela'nın Tamar'la evlenmesi konusunda isteksizdir. Sonuçta Tamar, bağlı bir dul olarak kalır; kayınbiraderiyle evlenmek durumundadır, ama Yeuda onu kendisinden esirgemektedir ve başka biriyle de evlenememektedir.

Yıllar sonra, kayınpederinin (ki bu aşamada o da dul kalmıştır) onu Şela ile evlendirme konusunda gönülsüz olduğunu gören Tamar, cüretkâr bir hareket planını uygulamaya karar verir. Dulluk giysilerini çıkarır, kendisini bir peçeyle örter ve Yeuda'nın, koyunları kırmaya giderken yüksek olasılıkla kendisini görebileceği bir noktada konumlanır. Onu gören Yeuda, Tamar'ın bir fahişe olduğunu düşünür ve onun hizmetlerinden yararlanır. Yeuda'nın kendisine söz verdiği ödemenin teminatı olarak Tamar, Yeuda'nın, mührünü, kuşağını ve asasını bırakmasında ısrar eder. Yeuda ertesi gün ödemeyi getirmek üzere gelir, ama kadın ortada yoktur. Yerel halka oradaki tapınak fahişesinin nerede olduğunu sorar (metin bu noktada, fahişe anlamındaki normal sözcük olan *zona* yerine, "tarikat fahişesi" anlamına gelen *kedeşa* sözcüğünü kullanmakta ve böylece Yeuda'nın ihlalini daha da derinleştirmektedir), ama orada böyle birini kimse görmemiştir. Kafası karışan Yeuda evine döner.

Üç ay sonra Yeuda, Tamar'ın hamile olduğunu öğrenir. Hemen, varabileceği tek sonucun üstüne atlar: Tamar, kanunen oğlu Şela'ya bağlı olmasına rağmen mutlaka başka bir adamla ilişkiye girmiş olmalıdır. Zina işlemiştir ve bunun cezası ölümdür. Tamar cezasıyla yüzleşmek üzere getirilir ve Yeuda hemen, Tamar'ın, kendi asa ve mührünü elinde tuttuğunu fark eder. "Bu eşyalar kime aitse ondan hamileyim" der Tamar. Yeuda neler olduğunu anlar ve "O benden daha dürüsttür" diye ilan eder (Bereşit 38:26).

Bu an, tarihte bir dönüm noktasıdır. Yeuda, Tora'da açıkça haksız olduğunu kabul eden ilk kişidir.⁹ Henüz fark etmemekteyiz, ama bu, Yeuda'nın ilk gerçek *baal teşuva*¹⁰ haline gelmesi için gereken karakter derinliğini edindiği an gibi görünmektedir. Bunu yıllar sonra, Yosef'i köle olarak satma teklifini yapmış kardeş olan Yeuda, bu kez kardeşi Binyamin'in özgür kalabilmesi için hayatının geri kalanını köle olarak geçirmeye hazır olan kişi haline geldiğinde görmekteyiz (Bereşit 44:33). Başka bir yerde, bir *baal teşuvan*ın, kusursuz bir *tsadik*ten bile daha yüksekte durduğu ilkesini buradan öğrendiğimizi öne sürmüştüm (Berahot 34b).¹¹ Tövbekâr Yeuda, Yisrael'in Krallarının atası haline gelmektedir; buna karşılık Tsadik Yosef yalnızca bir vekildir: *mişne le-meleh*, Paro'dan sonraki ikinci adam.

Yeuda'yla ilgili söylenecekler buraya kadar. Ama hikâyenin asıl kahramanı Tamar'dır. Hamile kalmakla muazzam bir risk almıştır. Aslına bakılırsa bunun yüzünden öldürülmenin kıyısına kadar gelmiştir. Bunu asil bir sebeple, kaybettiği kocasının isminin devamlılığını teminat altına almak için yapmıştır. Ama Yeuda'nın utanca sokulmasından kaçınmak için gösterdiği özen de bundan aşağı

⁷ Targum Yonatan, Tamar'ı, Noah'ın oğlu Şem'in kızı olarak tanımlar. Başkalarına göre Tamar, Avraam'ın çağdaşı Malkitsedek'in kızıdır. Ancak gerçek şu ki, Tamar anlatımında bir soyağacı olmaksızın verilmektedir ki bu da Tora'nın, ahlaki büyüklüğün birçok kez sıradan insanlar içinde bulunabileceğini vurgulamak amacıyla sıklıkla başvurduğu bir araçtır. Ahlaki büyüklüğün soy geçmişiyle hiçbir ilgisi yoktur. Bkz. Aşşeh'in buradaki açıklaması.

⁸ Ç.N.: İlişkiyi tamamlamamak.

⁹ Buradaki metin sözle imalarla doludur. İşaret ettiğimiz üzere, tıpkı Yosef'in "indirilmiş" olması gibi Yeuda da "inmiştir". Yosef siyasi açıdan büyük mevkilere erişmek üzeredir. Yeuda da ahlaki açıdan büyüklüğe erişecektir. Tamar'ın Yeuda'yı aldatması, Yeuda'nın Yaakov'u aldatmasına benzetilmektedir – her ikisi de giysilerle ilgilidir: Yosef'in kanla lekelenmiş kaftanı ve Tamar'ın peçesi. Her ikisi de doruk noktasına *aker na*, "Lütfen tanımaya çalış" sözleriyle erişmektedir. Yeuda Yaakov'u bir yalana inanmaya zorlamıştır. Tamar Yeuda'yı gerçeği kabul etmeye zorlamaktadır.

¹⁰ Ç.N.: *Baal teşuva*: Tövbekâr.

¹¹ Jonathan Sacks, *Covenant and Conversation Genesis: The Book of Beginnings* [Bereşit: Başlangıçların Kitabı], s. 303-314.

kalmamıştır. Neler olup bittiğini sadece Yeuda ve Tamar bilmekteydi. Yeuda, saygınlığını kaybetmeden hatasını kabul edebilmiştir. Hahamlarımız, Rabi Rabinovitch'in o sabah İsviçre'de dile getirdiği kuralı işte bu olaydan öğrenmişlerdir: Kişi, başka birini toplum önünde utandırmaktansa kendisini yanan bir fırına atmaya hazır olmalıdır.

Dolayısıyla, Tamar'ın, yani Yahudi olmayan kahraman bir kadının, Yisrael'in en büyük kralı David'in büyük annesi haline gelmesi bir rastlantı değildir. Tamar'la, David'in soy geçmişindeki diğer kahraman kadın, yani bizim Rut olarak tanıdığımız Moav'lı kadın arasında çarpıcı benzerlikler vardır.

Şabat ve bayramlarda, Kiduş söylendiği sırada *halla* ekmeklerinin veya *matsaların* üzerini örtmek şeklinde eskilere dayanan bir Yahudi geleneği vardır. Bunun amacı, ekmeğin, kendisine göre şaraba öncelik verildiği sırada, sözün gelişi, utandırılmamasıdır. Ne yazık ki, cansız bir ekmeğin somununu utandırmaktan kaçınmak için büyük çabalar sarf eden, ama Yahudi kardeşlerini, eğer onları kendilerinden daha az dindar görüyorlarsa, utandırmaktan hiç esef duymayan bazı çok dindar Yahudiler vardır. *Alahayı* hatırladığımız, ama altında yatan ahlaki prensibi unuttuğumuz zaman olan şey budur.

Asla kimseyi utandırmayın. Tamar'ın Yeuda'ya ve zamanımızın büyük bir Rav'ının da, öğrencileri olma ayrıcalığına sahip olanlara öğrettiği budur.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Rabi Sacks'ın açıklamasına göre, Yeuda ve Tamar hakkındaki hikâyenin kahramanları ve kötü adamları kimlerdir?
2. Bu yazıda paylaşılan iki hikâyeden hangi mesaj ve değerleri öğrenebiliriz?
3. Rabi Rabinovitch bu değerleri nasıl içselleştirmiştir? Bunu kendi yaşamınızda siz nasıl yapabilirsiniz?

